

Leren denken

Een klein berichtje in een filosofisch tijdschrift: „Na het stedelijk gymnasium in Leeuwarden waar voor de derde maal filosofie schriftelijk geëxamineerd is als eindexamenvak, hebben nu ook een gymnasium in Groningen en een gymnasium in Alkmaar van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen toestemming gekregen om onder zekere voorwaarden het vak filosofie als eindexamenvak in te voeren.”

Iets nieuws? Jazeker. Al loopt Nederland met dit „nieuws” wel flink achter bij heel veel andere landen, waar filosofie op de middelbare scholen en in het hoger beroepsonderwijs een belangrijk vak is.

In het Humanistisch Verbond en in Humanist is herhaaldelijk gepleit voor filosofie-onderwijs op de scholen, maar het komt slechts moeizaam van de grond.

Een jaar of vijf geleden werd een Vereniging voor filosofie-onderwijs opgericht, dr. M. F. Fresco uit Leiden zat vanaf de oprichting in het bestuur. Hij is een groot pleitbezorger op dit gebied.

„Ja, in principe zou filosofie-onderwijs al vanaf de kleuterschool gegeven kunnen worden. Iedereen heeft er wat aan om te leren denken over het hoe en waarom van de dingen. Maar kan hij dat alleen? In Nederland is het filosofie-onderwijs nooit erg van de grond gekomen, wat onder meer te wijten is aan de verzuiling en de tolerantie op levensbeschouwelijk terrein. Maar gelukkig is er wel iets aan het veranderen. De school in Leeuwarden werd door het ministerie beschouwd als een soort experiment. Nu men ziet dat het goed gaat, heeft men ook aan Groningen en Alkmaar toestemming gegeven. De gebeurtenis dan onder bepaalde voorwaarden: men moet aan kunnen geven wat de reden is dat men filosofie in het onderwijs-pakket wil opnemen, er moet een bevoegde leraar zijn en andere vakken mogen niet in de knel komen.

Een mogelijkheid bij het onderwijs is, dat je niet weet of de onderwijzer in staat is om les te geven, of de leerlingen er al rijp voor zijn en of er goed lesmateriaal is. Ik ben als de dood voor iets wat fraai lijkt, maar geen inhoud heeft.

Of het belangrijk is dat dit vak op de scholen wordt ingevoerd? Dat lijkt me wel: Het is ten allen tijde goed om je rekenschap van de dingen te geven en zeker nu, — in deze tijd.”

In deze Humanist:

- Laatste nieuws: belangrijkste conclusies van de Verbandsraadsvergadering op 27 september op pagina 2 en 6
- Zijn humanisten gelijkgezinden? Politicoloog E. Voogd schreef een artikel over dit onderwerp als reactie op de reeks publikaties van C. Schonk. Pagina 4 en 5
- Voorzitster Riet Blom van de gemeenschap Rotterdam verhaalt over 10 jaar vechten voor erkenning. Het moeilijkste werk dat ze ooit gedaan heeft. Pagina 3

Hoofdbestuur

Op 17 september was er een maar matig bezette vergadering. Zelfs de directeur ontbrak wegens ziekte; de eerste keer in vier jaar.

Er waren wat penningmeesterspunten. Het belangrijkste was het accountants-verslag. De accountants hadden het vermogen van het Verbond graag wat groter gezien in verband met het uitgaven-niveau. Maar al zijn we dan niet sterk, we zijn tenminste weer gezond. Enkele jaren geleden waren we een patiënt die goed was voor een serie operaties.

Dan waren er wat verenigingspunten. Ten eerste de aanstaande Verbonds-raadsvergadering. Een daar te doene belangrijke mededeling werd besproken. Als u dit leest moet die mededeling gedaan zijn. Verdere punten hadden betrekking op het congres van mei aanstaande te Zwolle. Waarschijnlijk moeten er wat wijzigingen worden aangebracht in onze statuten. Dit houdt verband met de invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. En dan de hoofdbestuurssamenstelling. De ploeg die het hoofdbestuur wil voordragen is nog niet rond.

De Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden (H.S.H.B.) heeft ook nieuwe statuten gemaakt. Deze moeten door onder andere het Humanistisch Verbond worden goedgekeurd. De H.S.H.B. is zo groot geworden (dat wil zeggen: heeft zoveel huizen) dat de invloed van de Stichtingsraad (waar de

huisbesturen in zitten) vergroot moet worden. Wanneer zo'n nieuwe invloed zich geldend maakt, allicht dat hij dan de neiging heeft om de oude sterk terug te dringen. Maar wij zouden op onze beurt niet willen dat de H.S.H.B. van ons weg zou kunnen drijven („wegdrijven” is tegenwoordig de tekenende term voor het vervreemden van elkaar). We hadden nu conceptstatuten voor ons liggen, waar we ons mee konden verenigen.

Die arme jongens (sommige ervan vrouwelijk) van de radio en de televisie. We hebben hun programma's weer eens beoordeeld (evalueren heet dat nu). Dat viel nét na een experimentele TV uitzending én na een anders dan anders radio uitzending. Daar ging het dus een deel van de tijd over, terwijl wij waarschijnlijk een heel anders beoordelend gezelschap zijn dan de gemiddelde (modaal heet-ie thans) kijker of luisteraar. Onze humanistische mini omroep is er een met weinig geld. Niet alles gelukt aan „de bemanning” waar we vertrouwen in hebben.

Er werd ook weer een punt uit het humanistisch perspectief behandeld: seksuele misdragingen ditmaal. Dit is uiteraard een punt dat hilariteitjes op kan wekken en het zelfs in dit hoofdbestuur ook deed. Drie versies — dit was de eerste — zullen we hiervan wel onder ogen krijgen, denk ik. Maar wie ben ik (om met nog een moderne kreet te eindigen) om dit te willen denken.

Voorzitter Rood gaat aftreden

Aan de Verbondsraad is meegedeeld dat mr. M. G. Rood op het huishoudelijk congres van 14 en 15 mei 1977 in Zwolle, af zal treden als voorzitter van het Hum. Verbond. Het hoofdbestuur stelt als kandidaat voor: drs. R. A. P. Tielman. Mr. Rood (49) is 8 jaar lang voorzitter geweest en volgde J. P. van Praag op, die het Verbond vrijwel vanaf de oprichting heeft geleid. Het beleid van mr. Rood wordt in een persbericht gekenschetst als „het opengooien naar de maatschappij toe”.

Rob Tielman (30) maakt sinds 1973 deel uit van het hoofdbestuur en houdt zich

vooral bezig met het vraagstuk van de geestelijke volksgezondheid. Hij is voorzitter van de taakgroep geestelijke verzorging en vorming van het H.V. Verder is hij bestuurslid van o.a. Het Nationale Centrum v. Geest. Volksgezondheid en het Land. Centrum voor Huwelijks Contacten. Rob Tielman is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Sociol. Instituut van de Rijks Universiteit in Utrecht. Schrijft momenteel een proefschrift en houdt zich bezig met onderzoek naar overdracht van waarden, rollen en normen met name in zgn. primaire groepen (gezinnen e.d.). Hij is lid van de PvdA.

Humanisme en toekomst conferentie op 16 oktober

Voor de konferentie op 16 oktober in Den Haag (samen met de Belgen, t.g.v. 30-jarig bestaan) hebben wij uw aanmelding nog niet genoteerd.

Twee lezingen, van prof. dr. H. Dethier en van prof. dr. J. Goudsblom, zullen discussiestof vormen over de vraag wat het

humanisme voor de toekomst te bieden heeft.

Aanmelding: Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht, met vermelding van naam en adres + gelijktijdige storting à f 12,— p.p. op gironr. 197930 t.n.v. H.V. Utrecht. Insluiten girobetaalkaart bij aanmelding nog liever.

Vrouwen, dames en dienstboden

Welk jaar hebben we eigenlijk? Ik bedoel, van wie of van wat is dit jaar? 't Vorige jaar was het jaar van de vrouw en van de haas en van de een of andere edelsteen en van nog een paar dingen. Monumenten, geloof ik, ook nog. Je vergeet zoets zo gauw. Maar dit jaar hebben we niets. 't Is al oktober en ik weet nog steeds niet, waar we speciaal aandacht aan hadden moeten besteden, al negen maanden lang. Nu is die aandacht maar betrekkelijk, want wie dacht er bijvoorbeeld verleden jaar aan de haas? De jagers misschien, maar dat is ook niet iets om hoera over te roepen, als haas, in je eigen jaar.

Inmiddels zijn de vrouwen en de haas en de edelsteen en al die andere jaaronderwerpen alweer bijgezet bij hun voorgangers. Er is niets nieuws spectaculairs, dus we hebben de gelegenheid om terug te grijpen en dan is en blijft de ontwikkeling van de positie van de vrouw op allerlei gebied, althans voor mij, een altijd weer boeiend gegeven. Vooral omdat het nu gelukkig weer ontiaan is van al die soms wel heel merkwaardige vrouwen, die vorig jaar in 't daglicht traden en die soms de indruk wekten, dat ze expres voor dit vrouwenjaar tevoorschijn gehaald waren. Eentje bestond het zelfs om in het Hollands Dagboek in het Handelsblad te schrijven over „het bouwjaar” van haar kinderen. Alsof ze 't over tweedehands auto's had. Dan geloof je ook je eigen ogen niet.

Deze week ben ik de Amsterdamse U.B. eens binnengelopen, waar een tentoonstelling gehouden werd over de ontwikkeling van de damesbladen, van zo'n honderd jaar geleden ongeveer, tot nu toe. Nu heb ik zelf in ruim veertig jaar verschillende damesbladen zien veranderen van mierzoete geschriften uit een droomwereld, die de vrouw verre hielden van de ernst des levens, omdat ze daar overdag al genoeg mee geconfronteerd werd, tot zeer nuchtere, reëel geredigeerde bladen, die ernaar streven om de vrouw te benaderen als een normaal, gezond denkend wezen. Een ontwikkeling in deze zin kwam niet zo erg uit op die tentoonstelling. De bladen lagen uiteraard in vitrines en je kon ze niet eens gezellig doorbladeren. Maar vroeger was er een groot verschil tussen „dames”-bladen en „vrouwen”-bladen. De damesbladen hielden zich hoofdzakelijk bezig met de dingen van huis en haard. Er stonden recepten in en raderpatronen, waarvoor je overigens een huishoudster nodig had om er ook werkelijk kleren van te maken, omdat de mode destijds zo ingewikkeld was. Een huisvrouw was ook altijd iemand, die personeel had. Dat personeel had zo'n eigen blad, want er bestonden ook dienstbodenbladen. „De Versnapering” heette er één. „Vrouwen”-bladen kwamen meer uit de politieke hoek. Wat me bij al deze tijdschriften opviel, waren de enorme lappen tekst, die die dames en vrouwen en dienstboden door te werken kregen. 't Zag er allemaal heel saai en onaantrekkelijk uit, zonder illustraties en zonder blikvanger op de voorpagina. En toch werden ze gelezen blijkbaar. De mensen hadden er toen nog de tijd en het geduld voor, zonder bioscoop en radio en tv.

Tegenwoordig wordt er niet meer van „dames”-bladen gesproken. Waarschijnlijk klinkt het woord „vrouwen” serieuzer en verantwoordelijker. We hebben nu alleen nog maar „vrouwen”-bladen.

Net toen ik dit met voldoening had vastgesteld, zag ik in een van de vitrines, tussen heel ouderwetse tijdschriften, een bordje van de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Leiden, met het opschrift: „Verboden voor Vrouwen en Honden”. Gelukkig is er heel veel veranderd sinds die tijd.

„Dit is het moeilijkste wat ik heb gedaan”

Op 1 oktober draagt mevrouw Riet Blom-Mourits na 10 jaar voorzitster te zijn geweest van de gemeenschap Rotterdam, haar functie over aan mevrouw A. in 't Hout-Bongers.

„Ik besepte ineens dat ik het al tien jaar deed, dan wordt het tijd dat je het overdraagt aan een ander. Iemand die er fris tegen aan kijkt. Het gevaar bestaat — en dat heb ik ook wel eens gemerkt — dat men je anders gaat vereenzelvigen met de gemeenschap Rotterdam. Zo van: Kijk daar heb je mevrouw Blom van Rotterdam weer. Straks denken ze nog dat er een soort dictatuur is, dat is niet goed. Bovendien, ik heb in het begin een visie gehad van wat er moest gebeuren en die is nu voor een groot deel gerealiseerd. Er moet nu iemand komen met nieuwe ideeën, met frisse energie. En in mevrouw in 't Hout heb ik het volste vertrouwen”.

In de huiskamer in Rotterdam-Zuid rinkelt de telefoon geregeld en onderbreekt ons gesprek: mensen die bellen voor haar man — huisarts — en die bellen voor haar. Mevrouw Blom vangt alles zakelijk en efficiënt op en verliest geen enkele keer de draad van ons gesprek. Een kortde en vriendelijke vrouw van 55 jaar die, als ik van al haar activiteiten hoor, weinig tijd in haar leven onbenut heeft gelaten.

Naast de opvoeding van twee dochters, assistentie in de huisartsen-praktijk, zette ze zich in voor vele zaken. Het Ankerclubhuiswerk, de Rotterdamse abortuskliniek, de Wijkraad via welke ze terecht kwam in de Gemeenteraad, waar ze twaalf jaar raadslid was voor de PvdA. En daarbij dan nog het voorzitterschap van een van de grootste gemeenschappen van ons land.

„Van alles wat ik heb gedaan, is dat voorzitterschap het moeilijkste geweest. Waarom? Wij hebben niet zoals anderen, duidelijke richtlijnen. Iedere keer is het weer zoeken, afwegen, het genuanceerde aanvaarden en er toch niet in verdrinken.”

— Hoe bedoelt u dat, het genuanceerde? „Je kan het 't best uitleggen met een voorbeeld. Neem bijvoorbeeld de geestelijke verzorging in ziekenhuizen. Je moet het eerst bespreken in eigen kring. Er is nog veel twijfel of we iets op dat gebied moeten doen. Veel leden zetten zich nog af tegen de kerk, hebben een kerkelijk trauma. We moeten geen afspiegeling van de kerken zijn, maar een eigen mening hebben. Van de kant van de jongeren krijg je dan het verwijt, dat je met g.v. in ziekenhuizen de structuur niet verandert. Kortom, voor je het in eigen kring eens bent!”

— Had u veel contact met de leden?

„Dat was een van de moeilijkste punten, de ledenbinding. Veel mensen willen papieren lid zijn. Willen wel het werk steunen maar er verder niets mee te maken hebben. Anderen hebben geen tijd en dan zijn er de leden die alleen maar eisen stellen. Het is erg moeilijk om mensen te vinden die in het bestuur iets willen doen. De jongeren willen veel liever in werkgroepen meedraaien. Ze zijn bang voor formaliteit. We hebben een eigen krantje, en dat is geloof ik wel belangrijk voor het onderling contact. Verder zijn er natuurlijk de zondag-bijeenkomsten. Zo'n tien jaar geleden kwamen soms een paar honderd mensen naar die bijeenkomsten. Er werd dan een grote zaal gehuurd en we hadden zelfs een beroeps pianist.

Dat was echt heel stijlvol. Die belangstelling is steeds verder afgenomen. Hoewel het de laatste tijd toch weer opbloeit, vooral bij de ouderen.”

— Wat is het belangrijkste doel van h.v. in een grote stad als Rotterdam?

„Werken aan bewust humanist zijn en aan de andere kant bewerkstelligen dat rekening met ons wordt gehouden. We hebben cursussen over wat humanisme is, maar ook over andere levensbeschouwingen. En dan is er natuurlijk de samenlevingsopbouw, het vormingsonderwijs en het werk in zieken- en bejaardentehuizen. Je stoot in zo'n stad eerder op dingen die je in een kleine gemeenschap niet tegenkomt. En dan denk ik aan de jarenlange discussies met de kerken over het humanistisch raadswerk in de tehuizen, de rechtspositie van de mensen die er werken (die nog steeds niet geregeld is). Hetzelfde heb je bij het vormingsonderwijs. Ik begrijp best dat dat heel moeilijk te realiseren is, treurig is het wel.”

— Jullie hebben de enige en eerste gesubsidieerde samenlevingsopbouw-functienaris. Hoe hebben jullie dat bereikt? „Dat heeft heel veel tijd gekost. Eerst hebben we met Cees van der Hulle, de geestelijk raadsman, een commissie gevormd en op een rij gezet wat we graag wilden. Dat was het activeren van de leden om in de samenleving te participeren vanuit humanisme. We bleken dan ook in een subsidie te vallen voor de samenlevingsopbouw. Daar heeft het h.b. toen werk van gemaakt. Het ging niet gemakkelijk om subsidie van de gemeente te krijgen, dat heeft 3 jaar strijd gekost. De argumenten waren: als we het jullie geven komen de confessionelen ook. Maar er zat toch ook het idee achter: ze zijn niet-godsdiensig, wat moeten we ermee.”

— Jullie hebben ook het voorrecht van een eigen huis. Was dat uw werk?

„Nou niet alleen mijn werk. Ik vond het wel heel belangrijk, een gezicht naar buiten toe. Maar we hebben enorm veel geluk gehad. Er was een legaat in Den Haag beschikbaar.

Toen mevrouw Reddingius overleed, konden we haar huis kopen. We hadden een fantastische man in de gemeenschap, meneer Kraamer, een architect. Die heeft alles gedaan: het ontwerpen, de inrichting etc. Omdat hij architect was kreeg hij overal kortingen; een honorarium wilde hij niet hebben en daarvoor kregen we wel subsidie. We hadden dus dubbel voordeel.”

— U had het in het begin over een visie die u tien jaar geleden had. Wat hield dat in?

„Nu, in de allereerste plaats vond ik dat we een huis moesten hebben, een gezicht naar buiten toe. Ook had ik me voorgesteld een functionaris voor de samenlevingsopbouw en verder hechtte ik veel waarde aan het werk in zieken- en bejaardentehuizen. Dat is dus voor een deel bereikt, maar aan de interne zaken ben ik veel minder toegekomen, ondanks veel medewerking.”

— Wat vindt u van de ontwikkeling van het landelijke h.v. in die tien jaar dat u er actief bij betrokken was?

„Ik vind het onbegrijpelijk dat de hiërarchie in toch zo'n jonge organisatie zo sterk is. Ik heb er zelf niet veel last van gehad, ben gewoon doorggegaan. Maar in de Verbondsraad merk je het: van discussie komt weinig terecht. En dat vind ik jammer, je moet het toch samen doen.”

— Tot slot, wat gaat u nu doen? Uitrusten van alle vermoeiende bezigheden?

„Het zal wel iets kalmer worden, maar ik zit nog steeds in de Landelijke Begeleidingscommissie van de g.v. in tehuizen. En er zijn nog zoveel andere dingen te doen.”

Op 1 oktober is er gelegenheid om van mevrouw Blom afscheid te nemen als voorzitster en haar opvolgster, mevrouw In 't Hout te begroeten. Adres: Provenierssingel 48, Rotterdam. Mevrouw Blom heeft gevraagd geen persoonlijke geschenken te geven, maar in plaats daarvan geld te storten op postgiro 515055 t.n.v. penningmeester Humanistisch Verbond te Rotterdam.

De gelden zullen besteed worden aan de geestelijke verzorging in zieken- en bejaardentehuizen.

In Humanist van 1 en 15 juni en 1 en 15 juli is de heer Schonk er in geslaagd (in zijn artikelen „Identiteit en noodzaak van Geestelijke Verzorging”) duidelijk te maken (tenminste aan mij) wat geestelijke verzorging is en waarom zij voor mensen belangrijk kan zijn. Ook heeft de heer Schonk overtuigend aangetoond, waarom er gelijkgezindheid („een zo groot mogelijke overeenstemming tussen denk- en gevoelswereld”) nodig is tussen de geestelijke raadsman en de cliënt. Schonk vervolgt: „En nu weet ik uit jarenlange ervaring in omgang als geestelijk raadsman met niet-godsdienstige mensen, ook als deze van het woord Humanisme nauwelijks hebben gehoord, dat hun denken en voelen in het algemeen nauw overeenstemt met dat van de bewuste en duidelijker positie gekozen hebbende humanist”. Maar hier krijg ik toch wel grote twijfels. Schonk stelt hier, dat niet-godsdienstigen „in het algemeen” gelijkgezinden zijn! En hun denken en voelen zou overeenstemmen met dat van de bewuste humanist. Maar, om nu een punt uit te kiezen, bestaat die dan, „de” bewuste humanist? M.a.w.: zijn (verklaarde) humanisten gelijkgezinden?

Schonk heeft het over gelijkgezindheid met betrekking tot de achtergrondvragen van het leven. Dit voert mij, samen met het feit dat Schonk bij niet-godsdienstigen gelijkgezindheid ervaren heeft, tot de conclusie, dat hij het over gelijkgezindheid op een zeer hoog abstractieniveau heeft. Over gelijkgezindheid m.b.t. algemene uitspraken als „de mens moet het toch echt zelf doen” o.i.d. Maar is **dit** nu het niveau waarop gelijkgezindheid nodig is voor geestelijke verzorging? Gaat het niet veel meer om concretere standpunten, zoals: „mag abortus wel of niet” of „mag ik de dokter vragen om er een eind aan te maken”? Uit het antwoord op dergelijke vragen spreekt natuurlijk een levensovertuiging, maar is het nu omgekeerd ook zo, dat uit die levensovertuiging **alleen** maar dié concrete standpunten zijn af te leiden? En zo niet, waar blijft dan de gelijkgezindheid als raadsman en cliënt het wél eens zijn over de (verklaarde) levensovertuiging, maar niet over de concretere standpunten? Ik zou het op prijs stellen als de heer Schonk mij op deze vragen antwoord zou kunnen geven.

Maar laten we nu eens aannemen, dat het inderdaad gaat over de fundamentele achtergrondvragen. Dan hoef ik alleen maar te wijzen op het om de paar jaar opvlammende astrologie-debat, om grote twijfels te hebben over de gelijkgezindheid van (verklaarde) humanisten. De vraag, of iemands levensloop mede wordt beïnvloed door de „stand der sterren” tijdens zijn geboorte, blijkt nog altijd de emoties los te maken. Vreemde zaak, vind ik, maar ik kom dan ook niet eens op het idee om de **vraag** naar zoiets onwaarschijnlijk en onbelangrijks te stellen. Zullen die sterren invloed hebben, nou én? D'r is wel meer dat invloed op mijn levensloop heeft. Maar de kwestie is natuurlijk, dat het in wezen niet gaat om de vraag of de sterren invloed hebben, maar om de vraag of zij **op „boven”-natuurlijke wijze** invloed uitoefenen (en daar zitten ze dan zogenaamd wetenschappelijk over te bakkeleien!). De inzet van het debat is daardoor uiteindelijk de vraag of de mens het middelpunt en het doel van de kosmos is. Nou, van mij hoeft dat niet, hoor.

En denk ook eens aan het verschil tussen rationeel- en religieus-humanisten. Een verschil, dat je tussen die twee vindt, is de houding tegenover religieuze ervaringen. Ik denk dat er weinig twijfel over kan zijn dat religieuze ervaringen

bestaan, want veel mensen zeggen of schrijven dat ze ze gehad hebben. Alleen noem ik ze liever top-ervaringen. Waarom noemen religieus-humanisten ze eigenlijk „religieuze” ervaringen? Ik denk, omdat ze die top-ervaringen aanzien voor het bewijs dat er „iets hogers” bestaat. Verroest, daar hebben we het „boven”-natuurlijke alweer! Gelijkgezindheid? Ik bedoel maar.

Politieke standpunten

De vraag of (verklaarde) humanisten gelijkgezinden zijn, heb ik hierboven uitgewerkt met betrekking tot problemen die erkend ethische of levensbeschouwelijke aspecten hebben. Men kan de vraag echter ook uitwerken met betrekking tot politieke standpunten. (Ook die hebben ethische en levensbeschouwelijke aspecten, maar die worden meestal niet erkend.) Politiek is volgens J. de Leede het proces van vormgeving van de samenleving (Humanist 1 juli) en met die definitie kan ik het als politicoloog wel eens zijn. Ik wil daarbij voor de duidelijkheid aantekenen, dat er ook zonder politieke partijen een proces van vormgeving van de samenleving zou zijn.

Nu lees ik in Humanist van 1 juli, dat zowel socialisten als liberalen om politieke redenen voor het lidmaatschap van het HV bedanken en dat geeft in feite al aan, dat de leden (althans de bedankende leden) van het HV niet (politiek) gelijkgezind zijn. Maar er is dan wellicht een diepere eenheid, die (verklaarde) humanisten over alle scheidslijnen heen verbindt?

Laat ik de vraag langs een omweg benaderen en eerst enkele onderscheidingen aanbrengen. Ten eerste is er de vraag: hebben we het over humanisme als een kwestie van vorm of als een kwestie van inhoud? Heeft humanisme vooral te maken met de manier (vorm) waarop we mensen en dingen benaderen (beleefd-

Zijn humanisme gelijkgezind?

(een reactie op de artikelen van Schonk)

heid, serieus nemen, zorgvuldigheid, ie der oordeel voorlopig; zie het gedich over de spiegel der waarheid in Humanist van 15 juli) of vooral met (ethisch verantwoorde) keuzen en idealen, waar we voor staan? Gaat het om redelijkheid in de zin van „wees toch redelijk”, of om redelijkheid (rationaliteit) als hulpmiddel bij het bereiken van (ethisch verantwoorde) doeleinden? Deze beide mogelijkheden sluiten elkaar niet uit, maar mijn vraag is: over welke van beide praten we, als we zeggen „Humanisme en politiek”? En dan is mijn mening, dat er tot nu toe teveel over de vorm en te weinig over de inhoud is gesproken. Voor mij zijn de resultaten van de Socrates-conferentie over dit onderwerp dan ook teleurstellend.

Inhoud van humanisme

Sprekend over humanisme als een kwestie van inhoud, van gekozen standpunten en idealen, staan we voor de volgende, belangrijke en voor dit artikel essentiële, vraag: **op welke lijn of as plaatsen we het humanisme: op één lijn met de confessies (maar dan wel op het andere uiteinde van die lijn) of op één lijn met politieke stromingen?**

Schonk plaatst in Humanist van 15 juli het humanisme op één lijn met de confessies als hij schrijft: „Ons volk leeft in geestelijk opzicht... uit drie geestelijke stromingen: protestantisme, rooms-katholicisme en humanisme” en mijn indruk is, dat de grote meerderheid van de leden van het HV en van Humanitas zal overhellen naar dit standpunt. Maar op grond van **wat** noemen we rooms-katholicisme, protestantisme en humanisme „stromingen”? Wat verenigt „in godsnaam” nog protestanten onderling en onderscheidt hen van anderen? En wat rooms-katholieken? En wat (verklaarde) humanisten?

Het antwoord voor de protestanten en de rooms-katholieken is kort en goed: **niets**. Er bestaat geen rooms-katholicisme meer en nog minder een protestantisme, anders dan als historisch relikwie (maar met nog flinke symbool-waarde, dat wél). Voor het humanisme ligt dat misschien anders, **mits humanisten gelijkgezind zijn**.

Een politieke stroming?

We kunnen dagelijks om ons heen constateren, dat „links” en „rechts” de confessionelen in verdeeldheid brengen. En zowel socialisten als liberalen zeggen

Humanisten vinden?

door E. Voogd

hun lidmaatschap van het HV op, zagen we. Moeten we dan niet concluderen dat de grote geestelijke stromingen van waaruit ons volk leeft, **politieke stromingen zijn?** (fascisme, conservatief-liberalisme, sociaal-democratie, communisme, socialisme en links liberalisme/anarchisme). Moeten we dan niet vaststellen, dat daárbinnen de „diepste” eenheid te vinden is, zodat er dus geen „diepere” eenheid is, die (verklaarde) humanisten over de politieke scheidslijnen heen verbindt?

Moet het humanisme dan niet op deze politieke lijn gaan staan en tussen de politieke stromingen een plaats vinden? (Voor de duidelijkheid: ik heb niet gezegd, dat deze stromingen onvermengd zijn terug te vinden in partijen met een bepaalde naam).

En dan duikt weer de vraag op: zijn humanisten gelijkgezinden? Zij zeggen immers „links” en „rechts” hun lidmaatschap op? Maar wacht even: **zijn leden van het HV (verklaarde humanisten) wel humanisten?**

Mijns inziens bestaat er wel degelijk een humanistische politiek en hoort het humanisme als **bestaande** politieke stroming thuis bij het links liberalisme anarchisme (op een van de uiteinden van de politieke lijn). Uitingen van deze stroming zijn o.a. het milieu-protest (zie m.n. het boek van Schumacher: „Hou het klein”), boeken als „Wonen op Wielen” (M. v. Beugen e.a.) en „Anarchie in actie” (C. Ward), veel emancipatie-acties, de landelijke projecten van Humanitas (m.n. „Mensen horen niet in instituten, bejaarden zijn mensen” en „delinquentie en samenleving”), de anti-psychochirurgie, de Stichting Open Huis in Voorburg, de Coornhert-Liga, Pandora, enzovoort, enzovoort. Al deze uitingen zijn wezenlijk humanistisch, omdat zij de menselijke waardigheid verdedigen tegen een of ander „systeem” of de een of andere „bestaande orde” en omdat zij steeds de menselijke mogelijkheid tot geestelijke ontwikkeling en groei vooronderstellen.

En tegenover dit humanisme, aan het andere uiteinde van de lijn, staat het fascisme. Tussen deze beide uitersten in ligt een scala van politieke stromingen, die ik in de opsomming hierboven op volgorde heb gezet van m.i. toenemende mate van humanistische gezindheid. Mijn bezwaar tegen het HV (waar ik ook lid van ben) is, dat het HV groten-deels buiten deze hoofdstroom van het humanisme staat, omdat het zich liever tegenover godsdienstigheid plaatst dan

tegenover fascisme. Toch is de politieke inhoud van het humanisme in het HV niet geheel afwezig. Denk bijv. aan de congressen over de overlevingsproblematiek in 1975, aan de verklaringen die regelmatig door het hoofdbestuur worden uitgegeven en aan de oprichting van het HIVOS.

Twee lijnen

In feite is het zo, dat het HV zich **niet bewust** is van het feit dat er **twee lijnen** zijn, waarop het kan gaan staan. Het effect daarvan is, dat men de schijn geeft dat beide lijnen samenvallen. Dit heeft tot gevaarlijke consequenties de volgende (onbewuste) redenering: dit of dat is (d.w.z. noemt zich) humanistisch, dus is het (ook politiek) in orde. Bijvoorbeeld: HSHB-bejaardentehuizen zijn humanistisch, „dus” is het er voor bejaarden (per definitie) goed toeven.

Dat wat zich humanistisch noemt, m.n. het HV zelf, wordt op deze wijze echter buiten (inhoudelijke) discussies geplaatst! Het middel humanistische organisatie verzelfstandigt ten opzichte van het humanistische doel.

Bij Humanitas ligt dit niet helemaal hetzelfde, al dreigt er in principe hetzelfde gevaar. Weliswaar plaatst ook de meerderheid van de leden van Humanitas het HV en Humanitas op één lijn met de confessies, maar Humanitas heeft altijd wat minder belangstelling gehad voor de verklaarde inhoud van het humanisme en meer belangstelling voor de praktische inhoud. Het kent nu in het verlengde daarvan de reeds genoemde landelijke projecten. Meer dan het HV heeft Humanitas zich óók op de politieke lijn geplaatst en daardoor is Humanitas ambivalent.

Om deze reden vinden de (verklaarde) humanisten van het HV Humanitas soms niet humanistisch. En dat is dus niet, omdat de functionarissen en leden van Humanitas slechte (onmenswaardige, dus on-humanistische) dingen zouden willen, maar omdat de meeste functionarissen en leden van Humanitas geen verklaarde humanisten zijn!

Zoals uit dit voorbeeld al blijkt, moet er soms gekozen worden tussen de politieke en de godsdienstige lijn. Het gaat dan dus om de vraag wanneer iemand humanist is: omdat hij zich zo noemt, of omdat zijn gedrag humanistisch is. Wat is bijvoorbeeld belangrijker: dat er in de HSHB-tehuizen alleen buitenkerkelijke bejaarden worden opgenomen, of dat in die tehuizen de bewoners (eventueel ook christenen) worden bejegend op een wijze die overeenkomt met de nieuwe ideeën over menselijke waardigheid?

Vraag en antwoord

De vraag doet zich nu nog wel voor, of er maar één beleid is met betrekking tot allerlei onderwerpen, dat humanistisch genoemd mag worden of dat er meerdere mogelijkheden van beleid zijn. Ik doel nu niet op allerlei verschillende gezichtspunten, die zich bij de uitvoering en bij de keuze van de juiste middelen kunnen voordoen. Nee, het gaat hier om de vraag: is er per onderwerp maar één **doelstelling** die het meest menswaardig is, of kunnen er meerdere doelstellingen

zijn, die in menswaardigheid niet voor elkaar onderdoen? Antwoord: voor mijn part zijn er meerdere. Als ze inderdaad niet voor elkaar onder doen, laat het me onverschillig welke het HV kiest. Als er in zo'n geval emotioneel afwijzende reacties (opzeggingen) komen, bewijst dat alleen maar dat (verklaarde) humanisten geen gelijkgezinden zijn.

Mijn antwoord op de vraag „zijn humanisten gelijkgezinden” luidt dus: verklaarde humanisten zijn momenteel geen gelijkgezinden. Wél bestaat er een humanistische politieke beweging. De aanhangers daarvan blijken gelijkgezinden te zijn, maar noemen zich zelden humanist. Toch zou die titel hun veel beter passen dan vele verklaarde humanisten, al zouden die laatsten ook honderd keer lid zijn van het HV of van Humanitas.

Scheidslijnen

Een volk kent men aan zijn scheidslijnen. Verschijnselen als ontzuiling en polarisatie wijzen op een overgangstoestand, waarin de politieke scheidslijnen het primaat van de godsdienstige scheidslijnen overnemen (als ze daartoe tenminste de kans krijgen, voordat, zoals in het onderwijs en het maatschappelijk werk is gebeurd en in het opbouwwerk dreigt te gebeuren, de overheid ingrijpt). Ook de ambivalentie van Humanitas is een uiting van deze overgangsfase. Het HV blijft bij deze ontwikkeling echter ten achter.

De overgang van de godsdienstige naar de politieke scheidslijnen zie ik niet als een teloorgaan van de ethische en levensbeschouwelijke keuzen. Naar mijn mening **zijn** politieke keuzen ethische keuzen en omgekeerd. De nadruk verschuift zich echter, en dat juich ik toe, van het woord naar de daad. Niet langer is wat men levensbeschouwelijk **zegt** aan te hangen het criterium, maar dat waar men politiek voor **staát**.

Mijn voorstel is: laat de Stichting Socrates nóg een conferentie (of een serie conferenties) organiseren, liefst na een zeer diepgaande discussie in het HV, over de relatie tussen humanisme en politiek, maar dan aan de hand van **inhoudelijke** discussiestukken. Dat lijkt me helemaal niet in strijd met het inzicht, dat standpunten altijd voorlopig zijn. Ik ben zelf bereid om discussiestukken te leveren over „humanistisch milieubeleid”, humanistische psycho-sociale hulpverlening” en „humanistisch beleid inzake opbouwwerk”. Voorts kunnen we resp. bij de Jong-Oud-Trust en bij de Coornhert-Liga terecht voor een humanistisch beleid inzake welzijn bejaarden en inzake strafrecht, waarover ook wel iets bruikbaar op papier staat. Gaarne discussie.

Humanisme in Nunspeet: „Je bent een soort afwijking“

In Nunspeet en omgeving is een kleine gemeenschap van het Humanistisch Verbond. Voorzitter is Adriaan Visser, ook bekend van het Humanistisch Thuisfront. Er is vroeger al eens eerder een gemeenschap daar geweest, maar deze ging ter ziele. In een zo orthodox-gereformeerde omgeving is het humanisme een moeilijke zaak. Dankzij enige „import“ is er nu wéér een tamelijk actieve gemeenschap. Maar al wordt er hard gevochten om voor de belangen van buitenkerkelijken en humanisten op te komen, het blijft moeilijk. Een voorbeeld.

Toen ongeveer een half jaar geleden in de Nunspeetse krant werd aangekondigd dat er een nieuw bejaardentehuis zou komen met 60 bedden, vroegen ook de humanisten om een plaats in het bestuur van dit tehuis. Na eindeloos praten en corresponderen, waar vooral de heer Bruinshorst van het h.v. zich volledig voor inzette, lijkt het er nu op dat dit niet zal lukken.

Bruinshorst: „t Kan nog niet. De verhouding in de gemeenteraad is nog 8 progressieven tegen 11 conservatieven. Die verhouding zal misschien wel omkeren als ook de jeugd van 18 gaat meestemmen. Het is een kwestie van tijd.

Je moet de mensen hier ook niet al te schrikachtig maken. Ze hebben een wonderlijk beeld van ons humanisten... hun denkwereld staat zo ver van ons af. Ik heb wel eens overwogen om aan de kerken te vragen of ik een uiteenzetting over humanisme mocht houden. Maar het heeft nog geen zin. Je kunt je beter gedeisd houden. Ze zien je hier als een afwijking, die je hoogstens met wat medelijden moet beschouwen“.

De heer Bruinshorst ijvert niettemin onvermoeid voort, niet alleen voor het bejaardentehuis, maar ook o.a. voor sportbeoefening op zondag, jeugdwerk voor allen, een werkelijk openbare bibliotheek etc., daarbij gesteund door de gemeenschap.

Adriaan Visser: „Het is een moeilijke zaak, die niet direct is op te lossen. In de gemeenschap heb je daar verschillende opvattingen over. Om het zwart-wit te zeggen: er zijn leden die vinden dat je bij wijze van spreken „ruiten moet ingooien“, anderen die het voorzichtig willen aanpakken. Hoe het ook zij, je bent en blijft hier als humanist een vreemde vogel“.

We wensen de gemeenschap Nunspeet sterkte, sukses en eensgezindheid.

Verbondsraads-vergadering

Op de Verbondsraads-vergadering van 25 september in het Erasmushuis zijn vooral vragen gesteld over de organisatie van het congres in mei 1977. Als suggestie voor een thema voor dit congres noemde de heer Samson: de evidente ongelijkheid die het humanisme in vergelijking met de kerken nog steeds in allerlei zaken ten deel valt. In de h.b. vergadering van 8 of 22 oktober zal deze suggestie besproken worden.

Vanuit het h.b. werd bij monde van voorzitter Rood aangedrongen op het tijdig indienen van congres-voorstellen omdat dit een goed verloop van het congres bevordert. Ook zou het nuttig zijn van de congres-commissie van te voren op te geven hoeveel tijd men nodig denkt te hebben voor het voorstel tijdens het congres.

Er kwam ook een vraag of het h.v. attent is op de ontwikkelingen in West-Duitsland en van plan is er aandacht aan te besteden, eventueel contact op te nemen met de Frei-religiosen Gemeinde (vergelijkbaar met h.v.). Mr. Rood antwoordde dat er al erg veel aandacht aan wordt

besteed in zowel de duitse als nederlandse media.

Een andere vraag had betrekking op het ledental. De heer Fenstra vroeg wat het h.b. nastreeft. Mr. Rood: „dit hoofdbestuur streeft er niet naar een massa-beweging te vormen. Het is zo dat een verbond als dit eerder als voorhoede zal werken. Heer Fenstra: Betekent dat dat u content bent met 15.000 leden? Rood: Nee er zijn groeimogelijkheden aanwezig. We willen wel een stuk verjonging van het ledenbestand bereiken.

Tijdens de middagvergadering werden de slotconclusies vastgesteld van de adviescommissie ecologie-project. De heer Rabbi kwam namens het gewest Gelderland met de vraag wat we nu concreet gaan doen. In het gewest bestaat de vrees dat we nu weer 3 jaar gaan praten in allerlei commissies.

In de volgende Humanist worden deze eindconclusies gepubliceerd. De heer Samson drong aan op het opnemen van milieu-problematiek in het onderwijs. Wellicht zou het h.v. zich rechtstreeks moeten wenden tot onderwijs-instellingen en op dit punt ook de overheid moeten „wakker maken“.

Tot slot hield Richard Lukács een korte lezing over wat naar zijn mening geestelijke verzorging moet en kan zijn. Met een levendige uitwisseling van gedachten, ideeën en ervaringen hierover eindigde deze verbondsvergadering.

Vrouwengesprek

Herinnering: op 5 oktober a.s. is er in Utrecht een vrouwengespreks-groependag.

radio-televisie

Radio

Iedere zondag Hilversum I van 9.30-10.00 uur

3 oktober: Aktualiteiten vanuit Humanistisch oogpunt.

Samenstelling: Rina Spigt

Presentatie: Karel van de Graaf

10 oktober: „Je schooltijd is de gelukkigste tijd van je leven“. Een programma over humanisme en onderwijs.

Samenstelling: Rina Spigt.

Presentatie: Karel van de Graaf.

17 oktober: „En hoe nu verder?“

Verslag van een conferentie n.a.v. 30 jaar Humanistisch Verbond.

Presentatie: Karel van de Graaf.

24 oktober: „Un dun dip, inne kanne kip“. Een programma over de plaats van muziek in ons leven en over muziek op school.

Samenstelling: Jetske Mijs.

T.V.

3 oktober: Nederland I, 22.10 uur. C.P.A., eerste stap op hellend vlak?

Leden van het comité Waakzaamheid Personen Administratie reageren kritisch op regeringsplannen om de bevolkingsgegevens in de computer te stoppen.

Regie: Joos Elfferich-Frank

Presentatie: Ilse Wessel

Samenstelling: Casper Vogel

17 oktober: Ned. I, 20 min. voor het laatste journaal.

Verslag van de conferentie „De mogelijkheden v.h. humanisme in het geestelijk-maatschappelijk klimaat van de komende tijd.“

Regie: Frans Deens

Interviews: Karel v. d. Graaf

Drive-in-shows Lukács

De centraal geestelijke raadsman Richard Lukács heeft in het land bijeenkomsten georganiseerd voor medewerkers in de geestelijke verzorging.

Leeuwarden, Oranjehotel op 5 oktober om 8 uur.

Groningen, t.h.v. mevr. H. Brandenburg, Groenendaal 32 op donderdag 7 oktober om 7.30 uur.

Hoogeveen, hotel Homan, Stationsstraat 3 op maandag 11 oktober om 7.30 uur.

Zwolle, hotel Gyttenbeek, Stationsplein 13, op woensdag 13 oktober om 7.30 uur.

Nadere data worden nog bekend gemaakt.

De mens in een technisch-wetenschappelijke cultuur — 2 reacties en 1 antwoord

In dit artikel van Peter Krug d.d. 1 september werd in kort bestek een naar mijn mening zeer belangrijk vraagstuk behandeld. Inspirerend, zoals met veel artikelen van Krug het geval is. Na lezing vraagt men zich met de schrijver af:

- Zou men niet eens systematisch op een rijtje kunnen zetten wat nu eigenlijk aan de gevaren welke wetenschap en techniek begeleiden bestrijdbaar is, in welke mate en wat niet bestrijdbaar is in verband met economische overwegingen etc. zonder vooroordelen en ideologische beperkingen.
- In welk stadium zou een ongewenste ontwikkeling van technologieën überhaupt te remmen zijn en hoe zou dat te organiseren zijn.
- Welke technologische ontwikkelingen zijn voorspelbaar en wanneer vinden ze plaats.
- Is een effectieve world-wide aanpak mogelijk of zullen bepaalde belangen en politieke, sociaal-politieke gegevens dit verhinderen en waar liggen de grenzen, welke een dergelijke aanpak met resultaat zullen afdwingen (bijvoorbeeld een atoomexplosie ergens ter wereld).
- Is een andere „kennis” dan natuurwetenschappelijke mogelijk? Met andere woorden, is een methodologische benadering de mens zo eigen dat er geen plaats zal zijn voor doelbeschouwingen, welke een methodologische basis missen?
- Welke reële kansen heeft een tegen-cultuur, zijn er tekenen dat de mens daar werkelijk gevoelig voor is?
- Hebben fenomenen zoals radio en televisie duidelijk de tendens geprogrammeerde instrumenten van de heersende meningen te worden en eerder onmondigen te kweken dan mondigen?
- Is de ontwikkeling van vrijheid van naar tot waarneembaar? (roken, gebruik auto).
- Als een terug op bepaalde gebieden niet mogelijk is blijft dan als enig alternatief op weg naar het einde over (cultureel gezien)?

In humanistische zin lijkt mij een studiecommissie over een zo belangrijk maar ook zo complex onderwerp bijzonder nuttig, er zouden waarschijnlijk geen eenduidige antwoorden uit komen en een

tweede club van Rome is ook niet nodig, maar aan de andere kant, men kan zijn tijd slechter besteden.

Rijswijk, T. W. Riensema.

In **Humanist** van 1 september staat een door Peter Krug geschreven bijdrage over de inaugurele rede van prof. Schuurman in Delft. Het komt mij voor dat hij niet geheel recht doet aan dat betoog.

Wanneer Krug zich in de tweede kolom van zijn bijdrage afvraagt: „Is dit nu inderdaad het enige motief?” dan trekt hij wel erg snel een conclusie die bovendien door „inderdaad” en „enige” aan onjuistheid wint.

Prof. Schuurman spreekt mét Roszak van het hoofdmotief van de huidige Westerse cultuur. Uiteraard kan men met hem van mening verschillen of de machtswil zo goed gesitueerd is, maar het is niet het enige motief zoals Krug het formuleert. En verliest Schuurman „de positieve aspecten van wetenschap en techniek uit het oog”? Ik vermoed dat hij zijn ambt niet eens aanvaard zou hebben wanneer hij dáárvoor blind was. Mijn voornaamste bezwaar tegen deze kritiek is echter de ongenueerde wijze waarop in de derde kolom het uitgangspunt van „humanisten” vastgesteld wordt. Dat problemen, „ontstaan door een ongeremde technologische ontwikkeling slechts met behulp van (en dus dank zij) de ratio en de wetenschap kunnen worden opgelost”, is een formulering die over de problematiek van prof. Schuurmans toespraak heen glijdt. Uit een ander beginsel levend en denkend kan men de verontrusting van de nieuwe hoogleraar delen: de kwantificering houdt een gevaar, mogelijk meer gevaren in. Om deze te onderkennen eerst en vervolgens te bestrijden is het niet voldoende om opnieuw te kwantificeren door er op te wijzen dat dank zij de moderne media méér mensen aan „de” cultuur kunnen deelnemen. Die media worden gehanteerd door mensen en mensen hebben overtuigingen die wel rationeel en zelfs wetenschappelijk kunnen worden voorgesteld, maar die tenslotte berusten op een weinig rationeel toegankelek „belang”. Op dat punt scheiden zich wegen zelfs van humanisten. Ik denk niet dat Peter Krug behoefte heeft om ware en schijnbare humanisten te determineren of dat hij nog andere onderscheidingen wenst in te voeren. Maar dan is niet alleen een van wat meer distantie getuigende beschouwing als de hier gewraakte vereist, dan moeten bovendien de bedreigingen van het „menselijke” — naar mijn mening juist het „persoonlijke” — ernstiger genomen worden dan in Krug’s artikel gedaan is. We hoeven dan nog helemaal niet aan Utopia te denken (Westeuropa is al genoeg! Of ben ik nu een onverbetterlijke „Roszak”)?

Den Haag, H. A. Wage

Antwoord aan H. A. Wage (bekort)

Bij het weergeven van het betoog van Schuurman moest ik mij beperkingen opleggen en kon mij slechts bepalen tot enkele kanttekeningen. De diagnose van Schuurman zullen vele humanisten onderschrijven, maar ik veronderstel dat de therapie, die hij als reformatisch christen aanbeveelt door humanisten niet zal worden aanvaard.

Volgens Schuurman is de machtswil het hoofdmotief van de huidige westerse cultuur. Volgens het citaat is deze machtswil bij hem een centraal gegeven, belangrijker dan andere motieven. Ik zet hierbij een vraagteken. Voor mij is het zeker niet het enige motief. Ik denk in de eerste plaats aan economische motieven als drijfveer voor de technologische ontwikkeling. Maar ook aan motieven als bevrijding van leed en nood (medische techniek). Mijns inziens is hier sprake van een complex van motieven. Ik heb gesteld, dat verschillende hedendaagse problemen, die het gevolg zijn van een explosieve technologische ontwikkeling slechts door wetenschap en technologie kunnen worden opgelost. Onze milieu-problematiek kan slechts tot een oplossing worden gebracht door nieuwe technieken. Men kan verzet aantekenen tegen het gebruik van kernenergie, maar men zal dan toch andere alternatieve technieken moeten creëren om de snel groeiende wereldbevolking van de nodige energie te kunnen voorzien. Ik schreef niet, dat alle problemen door natuurwetenschappen en techniek kunnen worden opgelost.

Ik denk hier met name aan vraagstukken als zingeving aan ons leven, goed en kwaad, innerlijke wijsheid, liefde, eenzaamheid. Maar ook hier zou ik allerm minst willen suggereren, dat mijn opvatting de humanistische is. Techniek is een middel, dat ook ten kwade gebruikt kan worden. Terecht wijst Wage op het „weinig rationeel toegankelijke belang”.

Waar Schuurman zich conformeert met Th. Roszak heb ik zeker bedenkingen. In de eerste plaats omdat cultuurkritici als Marcuse en Roszak wel uiting geven aan een romantisch verzet tegen de industriële maatschappij, maar geen essentiële oplossingen hebben te bieden. Ik voel in hun beschouwingen teveel een (onbewuste?) nostalgie naar de voor-industriële samenleving.

Het is niet zo, dat ik „Vooruitgang” identificeer met technologische en industriële groei. Wel zullen wij met de moderne technologie moeten leren leven en dan pleit ik voor kritische begeleiding. De techniek geeft ons de mogelijkheid de wereld te veranderen! In welke richting kunnen we zelf (binnen zekere grenzen) bepalen.

De opmerkingen van Wage hebben bij mij wel de vraag doen rijzen of het niet wenselijk is binnen het H.V. een studie-groep Techniek-maatschappij-cultuur” op te richten.

Delft, P. Krug

Cassette tv programma's

In het nr. van 15 september stond aangekondigd dat de t.v. programma's van het hum. verbond voor de gemeenschappen beschikbaar zijn op video-cassettes. Deze cassettes — zo blijkt — kunnen alleen gebruikt worden met Philips-afspeelapparatuur.

Een nieuwe utopie

In de Algemeene Encyclopedie voor den Beschaafden Stand uit het jaar 1868 wordt het woord Utopie aldus beschreven: Utopie is de naam van het eiland, waar Morus in zijn beroemde geschrift zijne volmaakte denkbeeldige republiek vestigt. Hiernaar geeft men den naam Utopia aan het ideaal eener volmaakte inrichting van staat, maatschappij en kerk, die alleen in de verbeelding bestaat en wier verwezenlijking zich niet laat wachten.

Over die utopie schreef socioloog Piet Thoenes, een oude bekende in onze kringen, een zojuist verschenen boek. „Utopie en wetenschap” is het resultaat van jarenlange studie op dit onderwerp en geschreven, zoals Thoenes het zelf formuleert „vanaf de overtuiging dat onze wereld (nog) beter kan worden ingericht en dat het vermogen bij ons aanwezig is”.

Het model dat Thoenes ontwierp is socialistisch zonder het kapitalisme te verbieden, het is humanistisch, zij het niet ongevoelig voor religieuze overwegingen, het ruimt een centrale plaats in voor subculturen, maar laat ze bloeien in de tuin van een moedercultuur.

Het boek bestaat uit een aantal opstellen die min of meer apart gelezen kunnen worden, maar allemaal verband houden met dit model, deze utopie, het Rijk van Morgen.

Het boek begint met een verhaal. Een bruingebrande jongeman komt de schrijver opzoeken en vertelt hem van een ideaal land. Na het schetsen daarvan vraagt de bezoeker: Zou het u aantrekkelijk lijken dat land te bezoeken, of u daar metterwoon te vestigen? Het antwoord luidt „Ik ben te anders, zo het al het land is... dan heb ik toch te lang door dierbare andere streken gezwoven om er nu nog thuis te kunnen geraken.

De jongeman vraagt hem dan: Zou het u dan mogelijk zijn, het land te schetsen, dat u wel als het uwe zou kunnen ervaren?

Vervolgens schetst Thoenes de verschillende utopieën uit de geschiedenis: de religieuze utopie, de wetenschappelijke

Blij dat ik rij

De aktie van automobilisten om hun schuldgevoel over de milieuvervuiling weg te moffelen heeft al diverse varianten opgeleverd. Een bromfietser had op zijn helm de tekst: stom dat ik brom - hij zal zeker aan het sparen zijn voor een auto. De NVSH overweegt de slogan te lanceren: blij dat ik vrij, terwijl al diverse fietsers integrale overname van autoreklame hebben gepleegd: ook zij zijn blij dat ze rijden, althans ze hopen dat het nog enige tijd mag duren voordat lawaai en uitlaatgassen van het gemotoriseerde verkeer hen het plezier in fietsen definitief zullen hebben vergald. Ach ja, in ons overvolle landje geldt voor auto's en kinderen eigenlijk hetzelfde: je hebt plezier van je eigen maar last van de anderen. Gelukkig neemt het aantal geboorten af, maar het aantal auto's groeit helaas nog steeds. . . .

(uit: „Humanistische Stemmen” — Leiden)

utopie uit de 18e en 19e eeuw, tenslotte de nieuwe humanistische utopie.

Daarna een hoofdstuk over de huidige stand van zaken niet zo'n vrolijk beeld. Zinnertes als: „dat de kunst als stem der samenleving voor het oor van velen nog slechts geknor en geblaf voortbrengt... etc.” en „Nergens appelleert de huidige crisis zozeer aan diep gewortelde angsten, als daar waar men de ration van de relatie van de mens met de natuur in twijfel is gaan trekken. In de gemoederen van de welvarende stadsbewoner van West-Europa is de natuur niet meer bekend als iets, dat een vijand van de mens zou kunnen zijn... Natuur is voor de vrije tijd, voor de recreatie, voor het toerisme.

Toch blijft Thoenes optimistisch over de toekomst: Hoe verscheurd onze huidige wereld ook mag lijken, toch is het niet onmogelijk, ja zelfs niet onwaarschijnlijk, dat er in de toekomst een mondiale samenleving zal zijn.

Dat is onder meer de basis om een nieuw model te ontwerpen.

Het zou te ver voeren om hier diep op dit model in te gaan, maar men zal er zeker allerlei humanistische ideeën in terug vinden: bijv. die over de gelijkwaardigheid.

Er wordt een A- en B-cultuur geschetst die twee gelijkwaardige onderdelen van een systeem voorstellen. De B-culturen zijn de vrijere, bewegelijke, onafhankelijke sub-culturen. De A-cultuur is een meer stabiele, solide, algemene moedercultuur.

Een boek dat de moeite van het lezen waard is en beschouwd zou kunnen worden als de vrolijke tegenhanger van het Rapport van Rome.

„Van wetenschap tot utopie, een serie opstellen voor overmorgen” is uitgegeven bij Boom, Meppel.

De sneeuw zal grauwer worden
Langs de wegen naar de stad.
En de wateren zullen de dalen
zoeken
En stromen over 't helder zand.

Nog schijnen zij een starre spiegel,
Maar plots, in een vochtige nacht
Zullen zij zich naar beneden stor-
ten,
De beken zullen uit hun beddingen
breken.

En slaperig, ontdooid,
Zal de oude aarde
Het verwelkte blad besprenkelen
En het jonge groen doen ontsprui-
ten.

En op de wind
Zweeft dan 't groene stuifmeel van
de elz,
Van verre tot ons gekomen,
Dat als een schaduw de wangen
streelt.

En het hart zal opnieuw ervaren,
Dat de jeugdige schoonheid van
ieder jaargetij
Nimmer verdween,
Maar met ons is, nu en altijd.

Alexander Twardowskij

(Uit het Russisch vertaald door
P. Krug).

A. Twardowskij (1910-1971) was een van de belangrijkste moderne Russische dichters en jarenlang hoofdredacteur van het progressieve Russische literaire tijdschrift „Nowij Mir” (Nieuwe wereld). Hij toonde zich een bewonderaar van Solzjenitsyn.

Hulp per telefoon

Amsterdam 020 - 16 16 66 (18.00-03.00)
Apeldoorn 055 - 23 33 33 (24 uur)
Arnhem 085 - 43 60 00 (24 uur)
Breda 076 - 13 84 50 (24 uur)
Deventer 05700 - 11 02 2 (19.00-07.00)
Dordrecht 078 - 32 32 2 (19.00-07.00)
Eindhoven 040 - 25 25 0 (24 uur)
's-Gravenhage 070 - 18 22 66 (24 uur)
Groningen 050 - 25 00 00 (24 uur)
Haarlem 023 - 32 66 55 (19.00-07.00)
Heerlen 045 - 71 66 66 (24 uur)
's-Hertogenbosch 04100 - 40 04 8 (24 u.)
Hilversum 02150 - 45 55 5 (24 uur)
Leeuwarden 05100 - 32 00 0 (19.00-07.00)
Leiden 071 - 12 52 02 (20.00-08.00)
Maastricht 043 - 16 67 6 (24 uur)
Nijmegen 080 - 22 82 80 (24 uur)
Odijk (Correlatie) 030 - 33 13 35 (24 uur)
Twente 05400 - 26 55 5
Rotterdam 010 - 36 22 44 (24 uur)
Venlo 077 - 18 88 8 (24 uur)
Zaandam 075 - 16 20 00 (19.00-07.00)

Vrouwen bellen vrouwen:

Amsterdam 250150 — 's morgens
Rotterdam 364142 — en 's avonds
Leeuwarden 333000 — van 9—12

Humanist

eindredacteur: Jetske Mijs.
Druk: Lumax, Utrecht.
Redactie-adres: Hum. Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030)
31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden:
f 18,— per jaar t.n.v. Humanistische
Pers, postgiro 58, Utrecht.